

Godenje lanú v mrzli vodi.

Spisal R. Dolénc, vodja deželne kranjske vinarske in sadjarske šole na Slapu.

To godenje se v kemičnem obziru od rôsnega le v tem razločuje, da pri prvem žlezec, kateri likovna lakna med seboj in z lesom veže, bolj strohni, pri vodnem gojenji ne strohni, ampak popolnem segnjije. Vspehi se pa, kakor smo uže videli, bistveno razločujejo; v tem pa razun kemičnega procesa gre hvala tudi pravemu obravnavanju.

Pravo obravnavanje naj v sledečem priobčim:

Za vod o gojenje je, kakor uže imé kaže, pred vsem voda potrebna.

Voda je zeló vsaka dobra, samo da ni pretrda in ne premrzla. Po takem je dobra voda iz daleč izvira-jočih rek, potokov in studencev, voda iz jezer, bajejarjev itd.

Kar se gorkote gojilne vode tiče, je ne sme manj biti kakor 10 stopinj R.; čem gorkejša, tem boljša. Ako je mrzlejša znabiti zavoljo bližnjega izvirká, potem jo je treba pred rabo v nalašč narejenih širokih in plitvih bajejarjih solnčnim žarkom razpostaviti, da jo segrejejo.

Pretrda ali sploh trda voda, kakor so, na pr., voda iz vodnjakov (štirn), ni za rabo, naj bi tudi še tako gorka bila.

Na to, da je vodna presna, bistra in čista, ni celó nič gledati, kajti še celó želeti je, da ni presna in čista, ampak nekoliko stala in kalna. Naj tudi od prestalosti uže nekoliko smrdi, nič ne dé, še boljša je, ker se lan v njej hitreje dogodi.

Če torej posestnik ima pripravno vodo, potem treba skrbeti za osnovo godilnice, katera je tam na mestu, kjer se voda lahko napelje in odpelje. Velikost godilnic in njih število odvisi od množine lanú, kateri se ima goditi.

Godilnice same so štirivoglate jame; dolgost in širokost se ravná po množini lanú, globočina pa mora vedno enaka biti, to je, 4 čevlje do 4 $\frac{1}{2}$. Poglavitni pogoj dobre godilnice je pa to, da drži vodo. Tudi lahko do čistoga se mora voda izpustiti dati, in ravno tako zopet naliti. Ako je svet, kjer se ima godilnica osnovati, tak, da ne spušča vode skozi, kakor je, na primer, ilovnati svet, potem je mogoče najboljši kup delo izpeljati. Pri takih okoliščinah, ako se na lepoto ne gleda, ni treba družega kakor stene z vrbjem ali družim lesom zaplesti, da se zemlja ne more v vodo posipati in tako nesnago delati. Tako narejen koš pa mora biti trden, kar se posebno s tem doseže, da se debeli koli ali rebri zabijejo. Tla se morajo z deskami, najboljši kup so mužlerji, pokriti, sicer se po hoji blato dela. Vrh tega ne sme lan nikdar na prosto zemljo priti, sicer gnjije.

Da se deske ne vzdignejo, kedar se voda napelje, treba je 3 do 4 palce v čvrtirji debele tramiče podložiti, 2 do 3 čevlje saksebi na tramiče se potem deske pribijejo. Da se pa deske s tramiči vred ne vzdignejo, je treba, da vsak tramič na obeh konceh vsaj 5 palcev pod košem seže v steno.

To je najprostejša, torej tudi najcenejša godilnica.

Uže draža in lepša se naredi, ako se tudi stene, namesti s košem, z deskami obdajo, ali če se vsa obzida, to je gotovo še najboljše.

Tako je mogoče na svetu delati, kateri vodo drži, ako pa svet vodo spušča, treba je utrditi ga. To se najložje doseže s tem, da se vsa jama obzida, tla s kamnenim tlakom pomostijo, in vse skrbno s cementom omeče. Tlak pri taci godilnicah še z deskami pokriti, je nepotrebno delo.

Ko je godilnica dovršena, potem nastane vprašanje, kako lan v njo zložiti? Da je lan zreel ali pa zelen, to nima na zlaganje celó nič vpliva, kajti zloži se, kar se stanja šopkov in njihove gostosti tiče, vse enako. Vendar nastane lahko v tem razloček ta, da se ne postavljajo snopiči naravnost v jamo, ampak v neke štirivoglate, iz tramičev in remeljnóv izbite in v jamo položene plave, ali pa v velike kadi, katere tudi druga štric druge v jami stojé. Pri dobro osnovanih godilnicah, je pa uno kakor to nepotrebno.

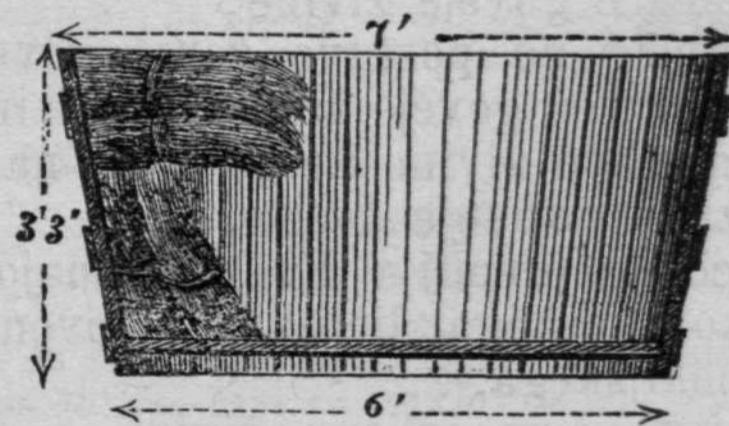
Kaj dobro služijo plavi, ako bi kdo hotel lan v kakem jezeru, bajejarji, ali pa še celó v kaki počasi tekoči reki goditi, kar se tudi sem ter tje najde. Kadí so kaj dobre v krajih, kjer zeló manjka vode, kajti z njih pomočjo se lahko zraven najmanjšega studenca še lahko godí, ako se na suho postavijo, z lanom nabaséjo in potem počasi z vodo napolnijo. Da se plavi med gojenjem ne vzdignejo, jih je treba ali dobro obložiti, kar se zgodi, ako se na nabasan lan deske položijo, da te pa kamenje, ali pa se morajo na tla ali v stene zabite količe privezati.

Naj so proste godilnice ali pa s plavi in kadmi, vedno veljá o skladanji lanú sledeče:

Ako se ima zelen lan goditi, vzamejo se šopki, kakoršni so se po riflanji naredili, ter se začnó na eni strani ali pa na enem koncu jame s koreninami v zrak ali pa narobe, kar se dá tesno eden do družega postavljati. Razvezati se ne smejo.

Ravno tako se ravná s suhim lanom; tudi tukaj se snopiči, potem ko se je velik s slamo prevezani snop razvezal in slama proč vrgla, stojéč kar je le mogoče, tesno v jamo, plav ali kad stlačijo, dokler ni ves prostor poln. Ko je enkrat vse napolnjeno, potem se površje lanú s slamo pokrije, na katero se potem desak in kamenja naloži. Ako je lan kratek, se smete tudi dve legi druga vrh druge napraviti. Prva spodnja stojí na koreninah, druga zgornja z vrhi na vrhih spodnje. Kadi se tudi tako polnijo, da se prostor ne zametuje, tedaj se vrh prve stoječe lege še druga in tretja ležeča napravi.

Podobica kaže kad z dodanimi merami, v kateri so vse tri lege naznanjene.

Da se kadi z vodo napolnijo, ima vsaka na dnu veliko luknjo. Desak in kamenja je treba naložiti tudi vrh slame, kakor pri plavih. Pri polnjenji godilnic je treba dobro paziti, da se v eno godilnico vedno enak lan deva; kajti kdor bi hotel v eni in isti, na primer zelen in suh lan ob enem goditi, bi bilo to jako napačno, zelen lan je dosti poprej zadosti godán kakor pa suh. — Ko se godán lan pobira, je treba vodo iz godilnice izpustiti; med tem časom pa, ko vode v jami ni, ostali lahko segnjije, kar je jako škodljivo. Ravno to veljá tudi položenem lanú, kateri se, kakor smo uže slišali, veliko poprej dogodi, kakor pa drugi. Kedar je godilnica popolnem natlačena, potem se še le voda v njo spušča, tako dolgo, da kakih 6 palcev čez lan stoji. Ako voda upade, je je treba zopet toliko napeljati, da doseže poprejšnjo visokost. Da bi voda vedno dotekala, ni dobro, ker potem se voda le hladi.

Malo dni potem, ko se je godilnica z vodo napolnila, se prične voda rumeniti in peniti, to je najboljše znamenje, da se je kemična krojitev uže pričela. To znamenje se potem od dne do dne bolj razvija, v malo dneh se zasliši tudi neko barklanje, in voda prične neprijetno dišati.

Kedaj je lan zadosti godán, to je, v koliko dneh, to se ne more prav zanesljivo naprej povedati, kajti to je odvisno od vodne toplote. Če je vreme toplo, toraj tudi voda, je mogoče, da je lan v 8 dneh, in lahko še poprej, popolnem godán. Ako je pa voda hladna, tudi 10 do 14 dni lahko preteče. Čeravno se ne more naravnost povedati, ta in ta dan bo gojenja zadosti, to nič ne dé, saj poglobitna reč pri vodnem gojenji je le „poznati zadosti godán lan“, naj si bode to, kakor hoče; od tega le je odvisna dobrota prihodnjega prediva. Se ve da je moral biti lan brez pogreška.

Prehitro iz godilnice pobrani lan se slabo tare, kar je vzrok, da odpade pri sledečem omahavanji z lesom tudi dosti lika, ker se ga še preveč drži. (Omahavanje je delo, katerega večina naših kmetovalcev ne pozná, kaj več o tem sledi drugi pot.)

Prepozno iz godilnice pobrani lan pa uže gnjiloba prevzame, in to je krivo, da vso trdnost zgubi. Iz tega se razvidi, da je silo važno to, da se spozna ravno zadostno godán lan; zato bode gotovo prav, da natanko povemo, kako se ima o tem skušnja vršiti.

Ako je prav gorko vreme, je dobro, da se gre uže četrti ali peti dan k godilnici po skušnjo, to je, ena pest stebel se ven petegne in opazuje, kako so se stebela spremenila. Če se loči lik, kateri se ima od vrha proti koreniki izmed posameznega stebela potegniti, nerad, in ne ves naenkrat v podobi traka, ampak le v posameznih debelejših nitih; potem je gotovo, da lanú še dosti manjka. Taka skušnja se mora pa na več steblih ponoviti, na debelih kakor tudi na drobnih (debela so nekoliko pred godna). Čez dva ali tri dni je treba zopet poskušati. Ako se lik uže rajše in tudi bolj skupno trakasto loči, je to uže boljše znamenje, izdatno pa le še ni. Da se še bolje prepričamo, pričem da je, treba poskušati slečeno steblo zlomiti. Če se ne dá zlomiti, ampak le nagniti, sme se zopet reči: „lan nima še zadosti.“ Še le takrat, kedar se lik kaj rad in ves na enkrat v podobi traka od stebela loči, steblo ob skušnji prelomi in kaj rado in z glasnim pokom odpade tako, da se ga ne ena nitka ne drži, takrat še le se sme reči: „lan ima zadosti, vèn ž njim“. Ta zadnja skušnja pa se mora izvršiti na debelih in drobnih steblih enako. — Tudi ne zadostuje to, da se le ena pest stebel skušnji podvrže, ampak potegniti se morata cela dva šopka ven, to je eden iz srede in drugi od kraja. Ako so znamenja na obéh skozi in skozi enaka, potem je čas, vodo koj izpustiti, in lan daljnemu obdelovanju podvreči.

Za posebno dobro znamenje dognanega gojenja je, ako se na krivih steblih zapazi, da se je lik sam po sebi od krivega lesa ločil, tako steblo je loku na goslih podobno.

Prvo delo po dovršenem gojenji je to, da se snopiči na lahko, tako, da se ne razvežejo, na breg spravijo, da se voda nekoliko odcedi. Uže čez kake tri ure ali pa še poprej, se smejo začeti majhne okrogle kapelice delati (vsak šopek dá eno kapelico). V majhnih kapelicah se ima lan posušiti; da se pa to lahko zgodi, mora biti prostor, na katerem so kapelice postavljene, zračen in sence prost.

Iz mokrih, zeló polzlih stebel kapelice napravljati in postavljati, zdi se na prvi hip, da ni mogoče, a

vendar gre. Vzame se namreč snopič in se nese na ono mesto, kjer ima prihodnja kapelica stati. Tu se na tla poleže in vez skoro do vrha potegne. Ko je to storjeno, potem ni treba družega, kakor vrh z levo roko nekoliko v znak vzdigniti in trdno držati, z desnico pa blizo polovico šopka, kar je mogoče, proti desni nogi po tleh razširiti.

Na to se prime vrh z desno roko, in z levo se druga polovica šopka, kar se dá, proti levi nogi razširi. Ako se konečno vrh vzdigne, stoji uže dovršena kapelica.

V tako postavljenih kapelicah ostane lan varen, dež mu ne more škoditi.

Kedar je vnanja stran suha, je tudi čas kapelice obrniti, tako, da pride notranja stran za vnanjo.

Kedar je lan dobro godán, se lahko koj, ko je suh, pod streho spravi; ako je še premalo suh, lahko se za nekoliko dni po trati razgrne, kjer se gotovo popravi. Belgijanci razgrnejo vsak lan, naj je še tako dobro goden, po trati, da se nekoliko obeli. To delo zovejo drugi „drugo beljavo“, katero se pa pri vsacem lanu skoro ne dá izvršiti, akoravno je res koristno.

Godni in dobro posušeni lan je po takem za daljno izdelovanje pripravljen.

Narodno-gospodarske stvari.

Trgovinska in obrtna zbornica.

(Dalje.)

Gosp. Baumgartner omenja, da se mu ne zdi umestno, da bi gostilničarji, kavarnarji itd. davčnega okraja Loke in Tržiča vkup imeli eno zadrugo in stavi predlog, naj bi bila v vsakem okraju po ena zadruga.

Gosp. Bamberg omenja, da bi gostilničarji davčnega okraja Tržič z onimi radovljiškega okraja lahko imeli vkup eno zadrugo.

Poročevalec nima ugovorov proti g. Baumgartnerja predlogu, omenja pa, da se združenje gostilničarjev radovljiškega okraja z onimi tržiškega okraja ne more priporočati, ker slednji pripadajo obrtnemu oblastvu v Kranji in ne v Radovljici.

Pri glasovanji se vsprejme odsekov predlog s spremembnim predlogom Baumgartnerjevim.

Zbornični tajnik dalje poroča o ustanovitvi zadrug v Ljubljani in omenja, da se je za obrte v ožjem pomenu po zaslišanji odbora obrtnega društva v Ljubljani sestavil po skupinah načrt, kateri je dodatek predstojecemu poročilu. Ker bi nekatere zadruge po tem načrtu imele premalo članov, naj bi se delalo na to, da se združijo z drugimi močnejšimi. Mogla bi se na pr. zadruga izdelovalcev instrumentov z ono obrta kovanega blaga, zadruga rokovičarjev, klobučarjev in krznarjev s krojači združiti. Ravno tako naj bi se delalo na to, da bi se zadruga usnjarjev, jermenarjev, sedlarjev in tapetnikov, kakor tudi lasopletov in brivcev združila z drugimi zadrugami. Gledé trgovinskih obrtov se je držalo od vis. c. k. trgovskega ministerstva za statistična dela doposlane razredbe. Ker pa je število posamnim zadrugam oddeljenih obrtov večidel prepičlo, in so trgovski obrti, da-si pripadajo različnim kategorijam, vendar le sorodni obrti, naj bi se trgovski obrti razdelili v tri zadruge, in sicer:

1. v zadrugo sodno protokoliranih trgovcev,
2. v zadrugo neprotokoliranih trgovcev, in
3. v zadrugo malih trgovcev.

Poročevalec stavi v imenu združenih odsekov pred-